

Västgöta Nation

Fjärdingen 28:9-10

Kulturmiljöutredning

2025-07-01 (reviderad 2025-08-25)

23.

white

Flygbild över centrala Uppsala. Ring markerar Fjärdingen 28:9-10. Källa: Lantmäteriet

Objekt	Beställare	Ansvarig	Medverkande	Framsida
Objekt: Fjärdingen 28:9-10	Västgöta nation och stiftelsen Västgötagården	Jan Perotti Antikvarie	Andréa Hallstensson Antikvarie	Fotografi från Västgötaspången in mot Västgöta nation, 1895.
Kommun: Uppsala Län: Upplands län		Tel. 08-402 25 79 jan.perotti@white.se	Tel. 072-1583021 andrea.hallstensson@white.se	Källa: Alvin

Innehåll

Inledning	4
Uppdrag	4
Karaktär eller värde	4
Förutsättningar	4
Riksintressefördjupning	6
Historik	8
Uppsala tar form	7
Lärdomsstaden Uppsala	10
Fastigheterna Fjärdinge 28:9-10	11
Kvarteret Munken	17
Stadsbyggnadsanalys; historiska kartor	19
Karaktärisering	21
Omgivning	21
Slottstränd	21
Fastigheterna Fjärdingen 28:9-10	23
Karaktäristiska företeelser Fjärdingen 28:9	27
Karaktäristiska företeelser Fjärdingen 28:10	28
Kulturhistorisk värdering	30
Uppsalas första nation	30
1600-talets bevarade stadsplan	30
Historisk bebyggelsestruktur	30
En del av stadsbilden	30
Slottstränds lummiga innergårdar	30
Nationshusets många årsringar	30
Ambrosia som komplementsbyggnad	30
Västgötagården och Ivar Tengbom	30
Råd och riktlinjer	31
Källor	32

Inledning

Uppdrag

White har på uppdrag av Västgöta nation och stiftelsen Västgötagården upprättat föreliggande kulturmiljöutredning avseende fastigheterna Fjärdingen 28:9-10. De två fastigheterna ligger inom samma gård i kvarteret Kaniken, centrala Uppsala. Utredningen är en del av den planprocess som intierats för fastigheterna i syfte att bygga fler studentbostäder och avlasta befintliga festlokaler genom att tillföra nya. Dessa planeras i en ny byggnad vid innergårdens västra hörn.

Syfte

Dokumentet *Kulturmiljöanalys* är ett verktyg som används vid planläggning och under förprojekterings– och projekteringsfasen då en byggnad eller ett område planeras genomgå förändringar.

Dokumentet syftar till att ge en bakgrund till ett områdes utveckling, beskriva vilka karaktärsdrag, värden och berättelser som är bärande samt hur dessa kan förvaltas, förstärkas eller utvecklas.

Avgränsning

Kulturmiljöutredningen fokuserar i huvudsak på fastigheterna Fjärdingen 28:9-10 och dess befintliga byggnader. Byggnaderna är belägna i den sydöstra delen av kvarteret Kaniken, och gränsar i öster till Västra Ågatan och i söder till Slottsgränd.

För att sätta in byggnaderna i sin historiska kontext ingår även bebyggelseutvecklingen i närmiljön, ett så kallat influensområde, vilket innefattar kvarteret Kanikens bebyggelse längs med Slottsgränd och kvarteret Munken. Influensområdets avgränsning avhandlar närliggande historisk bebyggelsen med tyngdpunkt på Uppsala som *lärdomsstad* (tema inom riksintresset Uppsala stad). Utredningen utgår från ett stadsbyggnadsperspektiv och omfattar därför inte interiöra kulturhistoriska värden.

Ägoförhållanden

Fjärdingen 28:9 ägs av Västgöta nation.

Fjärdingen 28:10 ägs av stiftelsen Västgötagården.

Tidigare utredningar

Under våren 2024 tog White arkitekter fram en kulturmiljöutredning för grannfastigheten, Katolska kyrkan. Stora delar av den utredningen utgör underlag för detta dokument.

Karaktär eller värde

I plan- och bygglagen (PBL), som reglerar hur vi bygger, görs en skillnad mellan karaktär och kulturhistoriskt värde. Karaktären är det vi upplever i en miljö, exempelvis byggnaders placering och arkitektoniska utformning. Det kulturhistoriska värdet är det som ligger till grund för varför bebyggelsemiljön eller byggnaden ser ut som den gör. Det kan även vara de berättelser och den kunskap som objektet besitter.

Karaktärsdragen som beskrivs i denna utredning relaterar till PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 17 §. För beskrivning av bebyggelseområdes karaktärsdrag används Boverkets Checklista karaktärsdrag.

Det kulturhistoriska värdet som beskrivs i denna utredning hanteras i PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 13 och 17 §§.

Förutsättningar

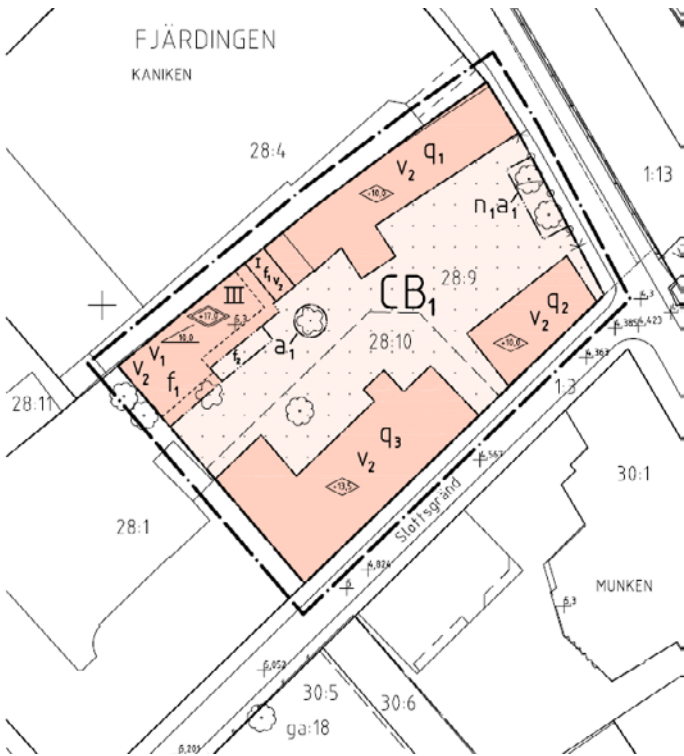
Riksintresse för kulturmiljövården

Den aktuella byggnaden ligger inom riksintresse för kulturmiljövården i enlighet med 3 kap 6 §. Det aktuella riksintresset är Uppsala [C40A].

Fastigheternas byggnader kan kopplas till riksintressets utpekade tema Lärdomsstaden. Tillsammans med närområdets bebyggelse innefattas även tema Stadens utveckling och struktur, Centralmakten samt Domkyrkostaden. En fördjupning av riksintresset görs nedan.

Detaljplan

Fjärdingen 28:9-10 ligger inom detaljplan DP 0380-P2007/6 som vann laga kraft 2007. Samtliga byggnader är q-märkta. I fastighetens västra hörn finns en bygggrätt för ny byggnad om tre våningar. Utökad lovplikt för fällning av utpekade träd (a1) gäller .

Gällande detaljplan för Fjärdingen 28:9-10

PLANBESTÄMMELSER Följande gäller inom området med nedanstående beteckningar. Där beteckning saknas gäller bestämmelsen inom hela planområdet. Endast angiven användning och utformning är tillåten.	
GRÄNSBETECKNINGAR --- Linje betägen 3m utanför planområdet --- Användningsgräns --- Egenskapsgräns	
ANVÄNDNING AV MARK Kvarteretsmark EB Centruverksamhet och studentbostäder	
BEGRENSNING AV MARKENS BEBYGGANDE ----- Marken får inte bebyggas.	
MARKENS ANORDNANDE m Vid fällning ska träd återplanteras. K- - - - - Utfart får inte anordnas. Tränsnack markerar förbudets slut.	
UTFORMNING, UTFÖRANDE III Högsta antal våningar ö Högsta totalhöjd i meter över nollplanet Enstaka tekniska installationer kan få bryta takfallet. ö Högsta byggnadshöjd i meter över nollplanet ö Största taklutning i grader v1 Bottenvåningen ska vara förhöjd från markplan med minst 0,5 m. Det tredje våningsplanet ska ha en indragning på minst 1,8 m enligt illustrationslinjen.	 v2 Placering och utformning av teknisk utrustning såsom rutschakt och fläktanordningar ska ske i samråd med arkitekterisk expertis. f1 Byggnadens utformning ska ske i enlighet med gestaltungsprogrammet. f2 Trappa får byggas. Ramp till trappa får byggas. Balkong på våningsplan två får gå ut över prickmark på en yta motsvarande trappans yta. q1 Byggnaden får inte rivas. Åtgärder får ej vidtagas som förvänskar dess utformning eller kulturhistoriska värde. Förändringar såväl internt som externt ska ske i samråd med arkitekterisk expertis. q2 Byggnaden får inte rivas. Åtgärder får ej vidtagas som förvänskar dess utformning eller kulturhistoriska värde. Förändringar av exteriören ska ske i samråd med arkitekterisk expertis. q3 Byggnaden får inte rivas. Åtgärder får ej vidtagas som förvänskar dess utformning, kulturhistoriska värde eller arkitektoniska värde. Förändringar av exteriören ska ske i samråd med arkitekterisk expertis. ILLUSTRATIONER -----Illustrationslinje. ADMINISTRATIVA BESTÄMMELSER Genomförandetiden är 10 år från den dag planen vunnit laga kraft. a1 Utökad lovplikt för fällning av träd.

Skydd av angränsande bebyggelse

Angränsande bebyggelse inom kvarteren Kaniken och Munken utgör sammantaget ett område med mycket höga kulturhistoriska värden. Följande skydd finns inom närområdet:

- q-märkta byggnader** -Newman institutet (Fjärdingen 28:1)
- Kulturresevat** -Grillska gården (Fjärdingen 30:2)
- Byggnadsminne** -Kvarteret Munken (Fjärdinge 30:3 och 30:2)

- Länsstyrelsen sammanfattar byggnadsminnet:*
- Byggnaderna i kvarteret Munken visar olika byggnadsstilar från 1750-talets rokoko till 1930-talets funkis.
 - Kvarteret Munken visar en helhetsmiljö och dess förändringar under 200 år, vilket ger en kontinuitet och ett historiskt sammanhang.
 - Kvarteret Munken utgör tillsammans med Gustavianum, Linnéträdgården och ytterligare byggnader runt domkyrkan viktiga delar av Uppsala universitets äldsta miljöer.
 - Kvarterets samtliga byggnader inklusive likboden och kapellet är uppförda för universitetets behov och utgör således en genuin universitetsmiljö med stort kultur-, utbildnings- och vetenskapshistoriskt intresse.
 - Kvarteret Munken minner om den svenska medicinska forskningens och utbildningens historia under 200 år.
 - Laboratorium Chemicum är intimt förknippad med apotekaren och kemisten Carl Wilhelm Scheele (1742–1786) och professorn i kemi Torbern Bergman (1735–1786), båda av lokalt, nationellt och internationellt intresse. I Laboratorium Chemicum har betydande upptäckter inom kemin gjorts.

Översiktsplan 2016

Översiktsplan för Uppsala antogs av kommunfullmäktige 12 december 2016. I Översiktsplanen ges generella planeringsinriktningar/förhållningssätt till riksintressen för kulturmiljövården. Dessa presenteras nedan:

Riksintressen för kulturmiljövården

- Riksintresseområden ska enligt miljöbalken skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada kulturmiljön. Tillskott och förändringar kan göras om kulturmiljövården beaktas.
- Ny bebyggelse ska föregås av en genomarbetad gestaltningsidé.
- Utveckling och förändring av kulturhistoriskt värdefull bebyggelsemiljö ska utgå från ett kulturhistoriskt underlag.
- Vid planering av nya, högre hus ska alltid en genomarbetad sikt- och stadsbildsstudie genomföras, där förhållandet mellan nya och befintliga högre byggnader studeras.

Uppsala kommuns innerstadsstrategi

Som en bilaga till översiktsplanen finns även en innerstadsstrategi för hur kommunen ämnar utveckla innerstaden från år 2030 till 2050. Strategin antogs av kommunfullmäktige i december 2016 och pekar ut området kring Västgöta nation som en kulturmiljö som kan utvecklas. Följande riktlinjer är relevanta för den västra rutnätsstaden där Västgöta nation ligger:

Inriktning

- Rutnätsstaden kompletteras med tillbyggnader inom vissa befintliga kvarter.

Riktlinjer

- Området väster om ån har höga kulturhistoriska värden som är avgörande för riksintresset Uppsala stad. Området ska därför värnas och utvecklas med hög kvalitet i bebyggelse, gator, parker, torg och broar.
- Bostadsbebyggelsen från 1700-, 1800- och tidigt 1900-tal med gårdar och uthus ska värnas och förändras med varsamhet.
- I rutnätsstadens smala gator och gränder ska dagsljus och solljusförhållanden särskilt studeras och beaktas vid åbyggnader eller ny bebyggelse.
- För att inte äventyra stadens siluett får nya hus och påbyggnader inte överskrida de nu dominerande hushöjderna.

Fördjupning riksintresset

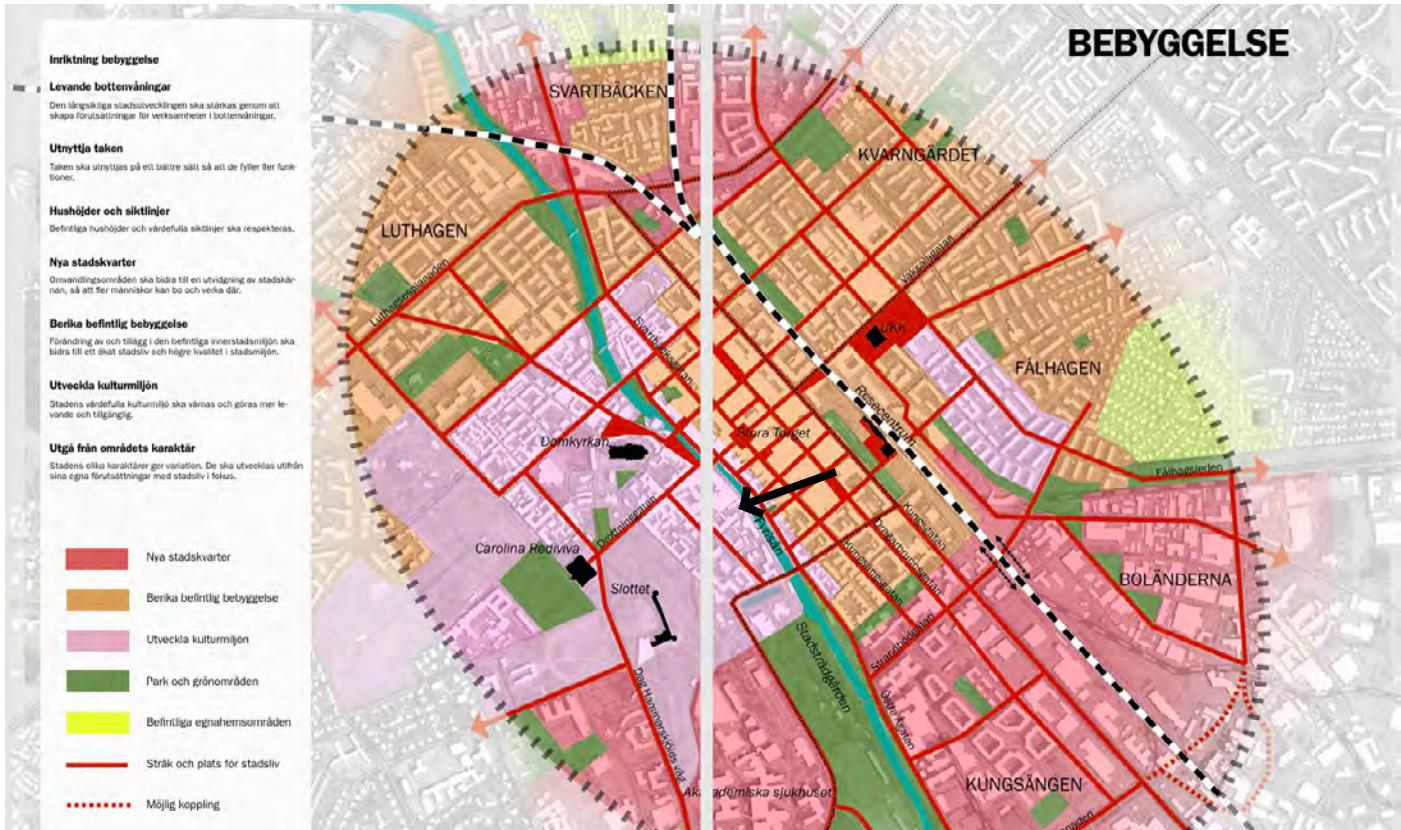
Uppsala stad C 40

Motivering

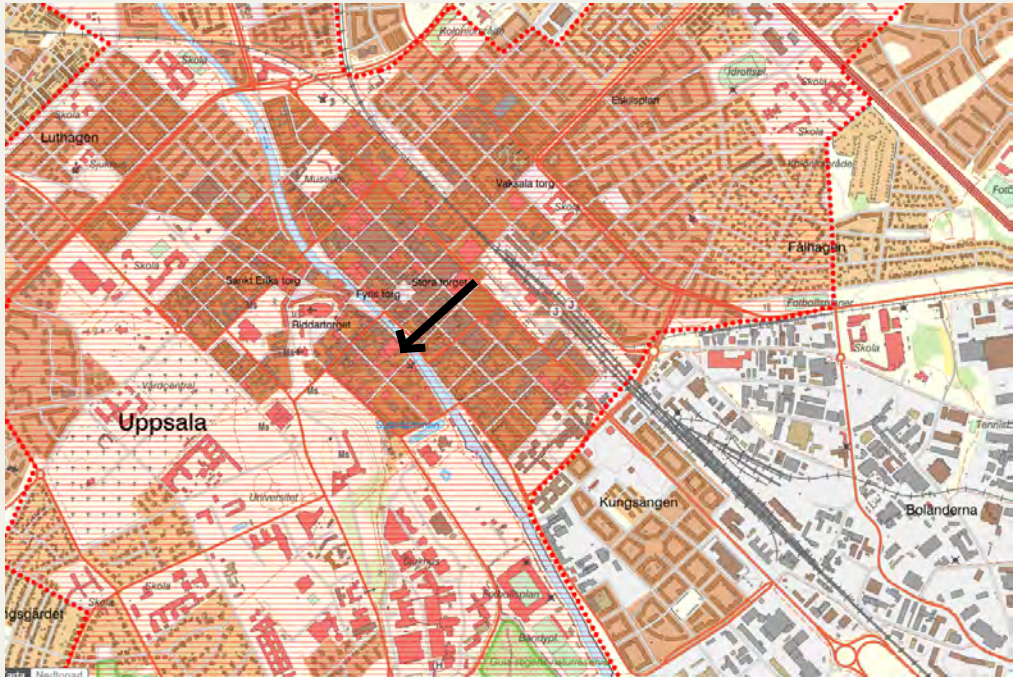
Stad starkt präglad av centralmakt, kyrka och lärdomsinstitutioner från medeltid till idag.

Uttryck för riksintresset

Centralmaktens, domkyrko- och lärdomsstadens bebyggelse och miljöer från medeltiden fram till idag. Kronogodsen med ängsmarker utmed Fyrisån. Miljöer och offentliga byggnader som hör samman med funktionen som residens-, förvaltnings- och regementsstad från 1600-talet till 1900-talet. Gatumönster med medeltida drag och rester av oregelbundna tomter från tiden före 1643 års reglering, gatunät enligt rutnätsplan med hörnslutet torg och långa raka tillfartsvägar från 1600-talet. Vetenskapshistoriskt intressanta trädgårdsanläggningar och parker från 1600-talet till 1900-talet. Bebyggelse-, kommunikations- och stadsplanestruktur som visar på stadens uppkomst och utveckling från medeltid till 1900-talet. Bebyggelsens utformning, placering och inbördes rumsliga samband. Den monumentala bebyggelsens dominans i stadsbilden genom siktlinjer och vyer längs gator, från torgrum och från Fyrisån. Stadens siluett från infarterna och vägar som passerar staden med domkyrkan, slottet och Carolina Rediviva som viktiga landmärken. Gatu- och platsnamn som anknyter till stadens kulturhistoriska utveckling.

Urklipp ur Uppsala kommuns Innerstadsstrategi, sida 60-61. Västgöta nation, markerad med svart pil, ligger inom en område inriktningen "utveckla kulturmiljö". Källa: Uppsala kommun

Riksintresset Uppsala [C40A] inom rödprickat område. Västgöta nation markerat med svart pil. Källa: Länsstyrelsens karttjänst

Riksintressets fysiska uttryck (teman) på platsen

- Centralmakten
- Domkyrkostaden
- Lärdomsstaden
- Lärdomsstaden
- Stadens utveckling och struktur
- Stadens utveckling och struktur

Centralmakten

Centralmakten kommer till uttryck genom den kvarvarande rutnätsplan som omger och formar kvarteren. Regleringen av stadsplanen gjordes inför drottning Kristinas kröning under mitten av 1600-talet och utgör på så vis ett uttryck för centralmakten.

Lärdomsstaden

I kvarteret Kaniken kommer Lärdomsstaden till uttryck genom Västgöta nation, Uppsalas första studentnation, och Newman institutet som historiskt utgjorde Fackskolan för huslig ekonomi. I kvarteret Munken genom byggnadsminnet Kv. Munken, som ännu utgör ett historiskt universitetskvarter. Så också Laboratorium Chemicum och senare tillbyggnader, kvarterets första universitetsbyggnad som uppfördes redan år 1753. Till temat lärdomsstaden hör även Olympen vars övre våningsplan ursprungligen nyttjades som studentbostäder.

Domkyrkostaden

Kyrkoanläggningen inom kvarteret Munken utgör ett uttryck för Uppsala som Domkyrkostaden. Uppsalas ställning som kyrkligt centrum inleddes redan under 1130-talet, något som präglade staden fram till 1900-talets andra hälft. Katolska kyrkan tillsammans med stadens övriga kyrkor skapar en rik och mångfacetterad bild av kyrkans och religionens fortsatta utveckling i staden.

Stadens utveckling och struktur

Temat kommer till uttryck genom Grillska gårdens anläggning. Den berättar om stadens tidiga etablering utmed Fyrisån och specifikt om stadsgårdsmiljö med stora trädgårdar som växte fram väster om ån. Byggnaden Olympen var Uppsalas första stadsmässiga byggnad och visar på stadens utveckling och expansion under 1800-talets senare hälft. Kvarterens utformning tillkom som tidigare nämnts som ett resultat av 1600-talets regleringar och utgör därför också ett tydligt uttryck för stadens utveckling.

Historik

Uppsala tar form

Uppsala utvecklades intill Uppsalaåsen, vid Fyrisåns dåvarande mynning i Mälaren. Under medeltiden blev staden ett kyrkligt centrum. Uppsala blev ärkebiskopssätet och därefter påbörjades byggandet av domkyrkan som invigdes år 1435.

Fyrisån delade Uppsala i två delar. På den östra åsiden växte en handels- och borgarstad fram medan domkyrkans lokalisering till höjden väster om ån gav staden dess karaktäristiska uppdelning med en arbetarstadsdel och en stadsdel för kyrkan och akademien. Under 1470-talet lokaliserades den första universitetsbyggnaden därför till västra åsiden, i nära anslutning till domkyrkan. Något som ytterligare stärkte den funktionella uppdelningen av staden. Även gårdar som etablerades på den västra åsiden var i stor utsträckning boställen för olika ämbetsmän vid domkapitlet eller akademien.

En ny stadsplan

År 1642, inför drottning Kristinas kröning år 1650, aviserades en ny stadsplan: 1643 års regleringsplan. Den nya stadsplanen var ett svar på stormaktstidens stadsplaneideal med strävan att forma ett starkt stadsväsen. Genom en mer bestämd avgränsning mot landsbygden kunde man även bättre upprätthålla systemet med stadstull. 1643 års plan var en för dåtiden modern rutnätsplan strukturerad enligt ett kvadratisk kvartersmönster. Regleringen medförde att en stor del av den äldre bebyggelsen kom att rivas. Undantag återfinns främst bland bebyggelsen på den västra åsiden.

År 1702 drabbades staden av en förödande brand. Stora delar av stadens bebyggelse drabbades. Både Slottet och Domkyrkan skadades allvarligt. Lyckligtvis kunde området nordväst och väster om domkyrkan räddas. Till följd av den omfattande branden förlorade Uppsala sin roll som rikets andra stad och kröningsstad. Under 1700-talet var det istället universiteten som kom att prägla Uppsalas utveckling. Något som innebar att staden gick in i en kraftig utbyggnadsfas.

En ny tid

Vid mitten av 1800-talet började en ny viktig epok i staden. Fram till denna tid hade staden fortfarande en stark landsbygdsprägel, men successivt omvandlades Uppsala till en industristad. Befolkningen växte till antalet då folk flyttade in från landsbygden för att arbeta i städerna. Viktiga förutsättningar för den industriella utvecklingen av staden var järnvägens framdragande och en utvecklad sjöfart. Inflyttningen av människor ledde till en kraftig utbyggnad med flerbostadshus-kvarter och fabriker. Den lantliga staden fick nu en mer stadsmässig prägel med stenhus.

Stadens fortsatta uppdelning

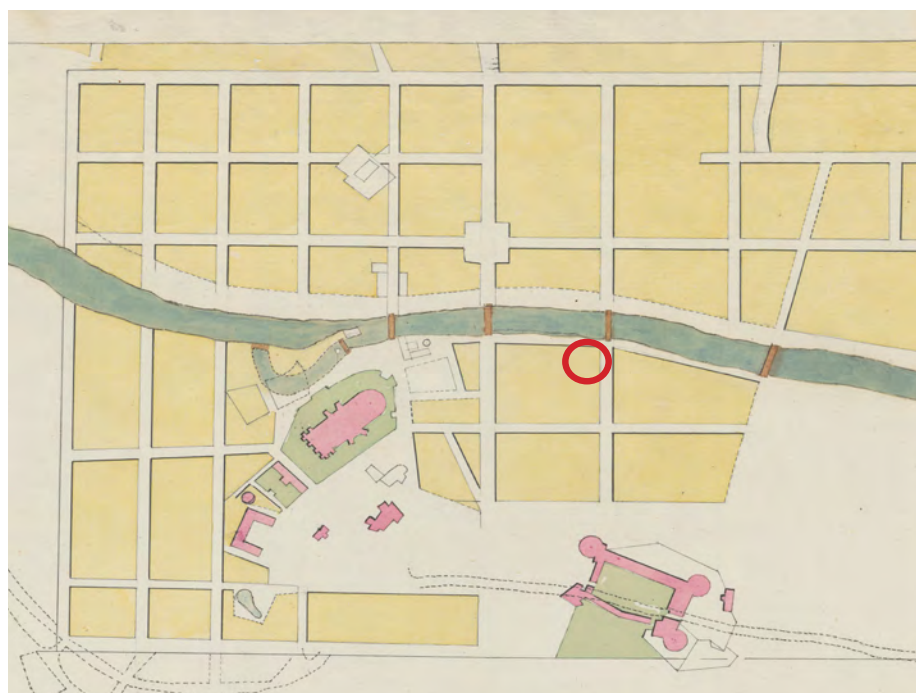
Stadens uppdelning i den akademiska och kyrkliga sidan väster om Fyrisån, respektive den borgerliga sidan på öster avspeglade sig fortsättningsvis tydligt i stadsbilden vid 1800-talets början. Den akademiska och kyrkliga miljön avspeglades i de stora kyrkliga, akademiska och statliga monumentala byggnaderna av sten, ämbetsmannagårdarna samt de stora trädgårdarna. Den borgerliga bebyggelsen anlades i huvudsak i slutna kvarter på den östra, lite flacka, sidan om ån.

Modernismens citysaneringar

Under 1900-talets första hälft och framåt började mark tas i anspråk för bebyggelseområden utanför staden. Planer för modernisering av innerstaden fanns också, vilket påbörjades redan under 1930-talet. Dock kom dessa planer inte att realiseras förrän efter andra världskriget. 1950–1970-talet innebar därmed en omfattande förnyelse av innerstaden, särskilt delarna öster om Fyrisån. Stora delar av stadens förnyades eller "sanerades" vilket innebar att delar eller hela kvarter revs för att ge plats för moderna affärs-, kontors- och parkeringshus. Uppsala blev en av de svenska städer som förändrades kraftigast i samband med rekordårens citysaneringar.

Uppsalas historiska stadsplan visar kvartersstrukturen före 1600-talets reglering. Röd ring markerar Västgöta nations läge idag. Källa: Alvin

Uppsalas stadsplan efter drottning Kristinas nya direktiv visar gatustrukturen efter regleringen, ca 1700. Röd ring markerar Västgöta nations läge idag. Källa: Alvin

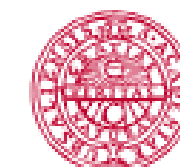
Universitetet firar 300-årsjubileumet av sin nystart. År 1893. Källa: Uppsala universitets hemsida

Lärdomsstaden Uppsala

Uppsala universitet grundades år 1477 och är Sveriges äldsta universitet. Inledningsvis bestod undervisningen främst av föreläsningar i filosofi, juridik och teologi. Universitetet lades ner 1515 men återöppnades några decennier senare, år 1593. Efter detta växte verksamheten och utökades till att omfatta fler ämnesområden. Under 1620-talet fick universitetet ett uppsving i samband med att Gustav II Adolf donerade betydande medel och antalet studenter därmed ökade markant.

Allt eftersom utbildningsväsendet expanderade tillfördes stadens västra sida flertalet byggnader med koppling till den undervisning som bedrevs. Under 1700-talets andra hälft samlades en betydande del av dessa inom kvarteret Munken. Något som sedermera föranledde att Uppsalas första studentnation Västgöta nation etablerade sig i det där intill liggande kvarteret Kaniken.

De första studentnationerna bildades dock redan i början av 1600-talet, men var då inte lagliga. Det tog flera decennier för universitetets styrelse att få nationerna legaliserade, vilket blev verklighet 1663. Sedan dess har nationerna utgjort en självklar mötesplats för studenter och en central del av Uppsalas studentliv.

UPPSALA
UNIVERSITET

Fastigheterna Fjärdingen 28:9-10

Västgöta nationshus

I det nordöstra hörnet av fastigheten Fjärdingen 28:9-10 ligger det som idag utgör nationshus och huvudbyggnad för Västgöta nation. Byggnaden tros vara uppförd runt 1604. Möjligt är källaren och grunden medeltida. Fram till att Västgöta nation köpte fastigheten ägdes och beboddes den av högburna män, och även en kvinna. En avgörande profil var teologiprofessorn Martin Brunnerus som förvärvade gården under 1600-talets mitt. Sannolikt uppfördes huvudbyggnadens nuvarande delar ovan mark under hans tid. I samband med detta dokumenterades året 1666 på huvudbyggnadens östra gavel ut mot Fyrisån.

Byggnaden klarade sig från den stora stadsbranden 1702 och förblev i princip oförändrad fram till att Westgötha nation köpte fastigheten 1825. Nationen hade inte någon egen byggnad utan hade bland annat bedrivit sin verksamhet från inspektorns bostad.

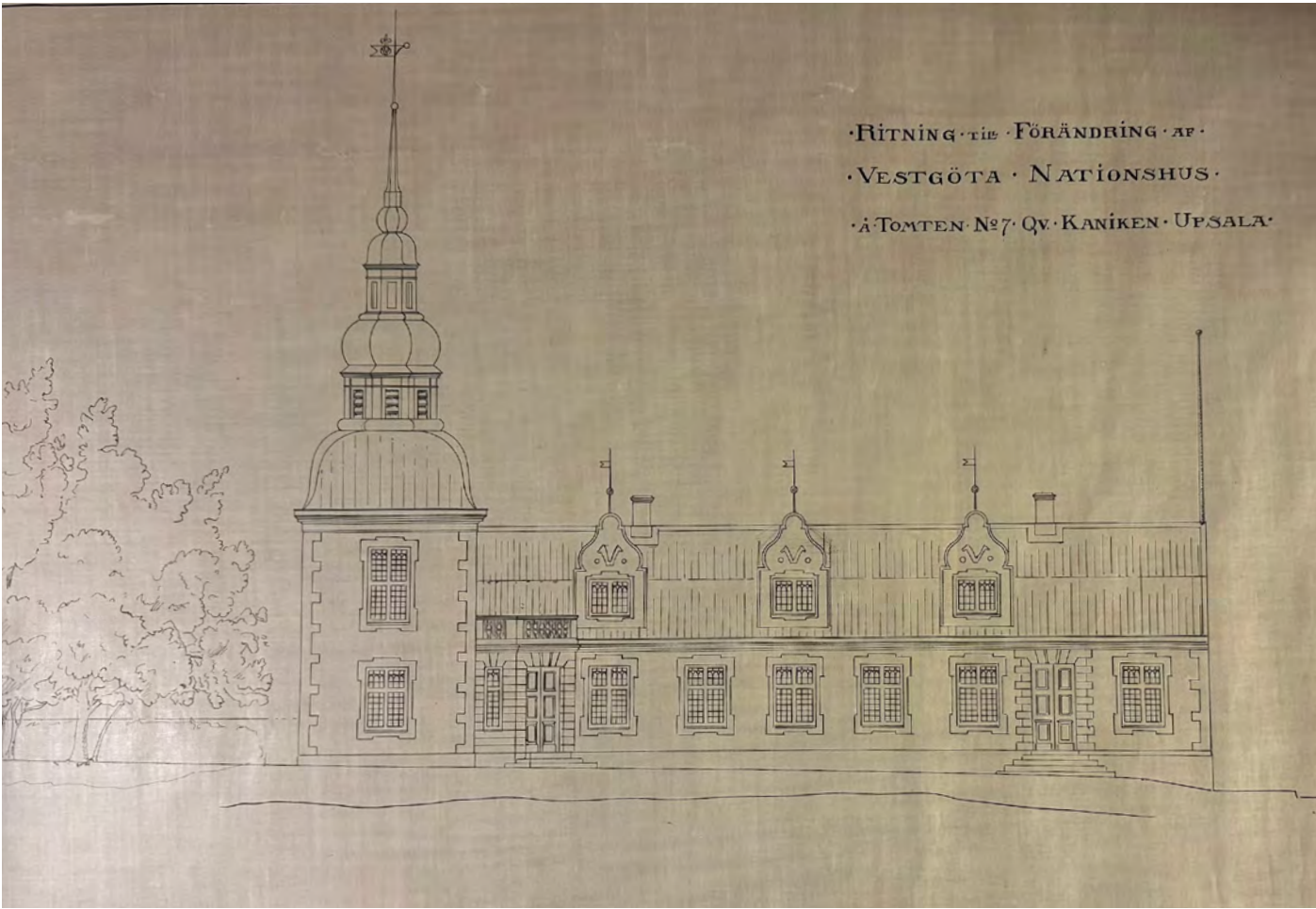
Förändringshistorik exteriört

Följande större exteriöra ombyggnader av huvudbyggnaden har återfunnits i arkiv och litteratur:

- Under 1700-talets mitt kan huset ha fått sitt nuvarande brutna tak och vidgade fönster, enligt nationens arkiv.
- År 1900-01. Tillkom det utvändiga tornet. I hörnet mellan huvudbynadens västra hörn och tornet uppfördes samtidigt ett tresidigt vindfång med ovanpå liggande altan. Gaveln ut mot årummet och tre nya vindskuporna fick historiserande utsmyckningar och krön. Fönster och ytterdörrar byttes ut och markerades med ljusa omfattningar. Fönstren uppfördes blyinfattade med små spröjs.
- År 1927-28 förlängdes byggnaden väster ut med fem meter för att inrätta ett kök och ett nytt damrum.
- År 1946 till 1949 flyttades huvudentrén till sitt nuvarande läge och vindfånget revs. Byggnaden förlängdes ytterligare tre meter åt väst. Ovanpå denna tillbyggnad tillfördes en altan med ingång från läsrummet. Ytterligare två vindskupor uppfördes för att öka ljusintaget på den övre våningen. Ombyggnationerna leddes av arkitekten Ivar Tengbom.
- År 1981 gjordes den senaste upprustningen, då huset fick sin tegelröda färg.
- Senare har byggnaden och dess altan/takterrass förlängts till dubbel storlek åt väster i samband med att man byggde ut köket.

Vy från Östra Ågatan med Västgötaspången till vänster. Västgöta nationshus innan den stora ombyggnationen 1901. Fotograf: H. Osti, 1886 Källa: Alvin.

"Ritning av förändring av Vestgöta Nationshus" 1899. Arkitekt Gustaf Lindgren Källa: VG arkiv

Inspektorsmiddag på Västgöta nation, 1939. Källa: Alvin

Ambrosia

I korsningen Västra Ågatan/ Slottsgränd ligger ett mindre bostadshus i ett plan med inredd vind. Byggnaden som idag kallas för Ambrosia (en referens till gudarnas mat inom den grekiska mytologin) uppfördes under tidigt 1800-tal. Här har nationen bland annat drivit ett omtalat soppkök under många år.

Byggnaden hade ursprungligen rödfärgade timmerfasader men reveterades under 1870-talet, sannolikt för att bättre sampe-la med huvudbyggnaden. I samband med detta byttes även stenen i sockeln ut. I början av 1960-talet genomfördes en större ombyggnad och restaurering efter ritningar av Carl-Eric Nohldén. Vid ombyggnaden tillkom bland annat två takfönster mot Slottsgränd. Invändigt gick ombyggnaden hårt åt Ambrosia-byggnaden och få historiska spår blev kvar.

Ambrosia. Fotografi från 1943. Källa: Alvin

Västgöta nationshuset innan ombyggnation. Märk väl gavelpartiet, fönster och dörrarnas placering. Grind ut mot årummet. Bilden är tagen runt 1800-talets mitt. Källa: VG arkiv

Trädgården

Trädgården sträckte sig ursprungligen hela vägen till Trädgårdsgatan. Här fanns enligt äldre nationsprotokoll ett tjugotal större lövträd, 25 större och 25 mindre fruktträd, bärbuskar och längs med plank och stake växte manshöga syrenhäckar utefter gatorna. I skriftserien Vestrogothica från 1950 står följande om den gamla trädgården:

"Tomten var dubbelt så stor som nu... utom två byggnader vid Västra Ågatan - nuvarande nationshuset och flygelbyggnaden- fanns ett par mindre trähus. Dessa lågo i området vid Trädgårdsgatan. I övrigt fanns en vacker gårdsplan och en stor trädgård... Mitt i trädgården låg en damm, från vilket vattnet avleddes genom ett dike, som gick ungefär längs tomtränsen mot nuvarande Fackskolan."

Under slutet av 1800-talet styckades fastigheten av och den västra delen av trädgården kom att användas för den nya Fackskolan för huslig ekonomi som grundades 1895.

Trädgården 1886. Foto: UUB. Källa: Nationshusen i Uppsala

Avbildning av Västgöta nation efter den stora ombyggnationen 1901. Märk väl tornet, entréutbyggnad med balkong, fönsteromfattningar och utsmyckningar på gavel och vindskupor. I bakgrunden syns delar av den äldre trädgården. Källa: Vestrogothica skriftserie

Västgötagården

I samband med att fastighetens huvudbyggnad renoverades och byggdes om 1948 uppfördes även Västgötagården utmed Slottsgränd. Byggnaden tillkom med anledning av det ökande antalet inskrivna studenter i nationen. Syftet var att erbjuda studentbostäder till nationens studenter. Mindre studentrum i en manlig och en kvinnlig korridor planerades samt en lägenhet på 2 rum och kök. I den skulle vaktmästaren bo. Att som student få möjligheten att bo på sin nation och med gångavstånd till sudielokalerna kom att bli mycket populärt.

Den välrenomerade arkitekten Ivar Tengbom anlitades för uppdraget. Utmed gränden fanns det då uthus och vaktmästarbostad vilka fick ge plats åt en L-formad huskropp som ramade in trädgården.

Byggnaden ritades tidsenligt i en stramare stil än nationshuset och Ambrosia. Istället för puts användes tegel. Fönsteromfattningarna markerades med profilerad puts medans entrépartierna fick omfattning av natursten. Fönstren knöt an till fastighetens övriga hus med en enkel spröjsning. Det spetsiga sadeltaket fick pannor av lertegel.

År 1954 ritade Ivar Tengbom även en liknande byggnad till systemnationen i Lund. Den uppfördes dock i en något mer funktionalistisk och stram version utan profilerade fasaddetaljer.

Västgötagården nyligen färdigställd ca 1948. Källa: VG arkiv

Ivar Tengbom 1878-1968

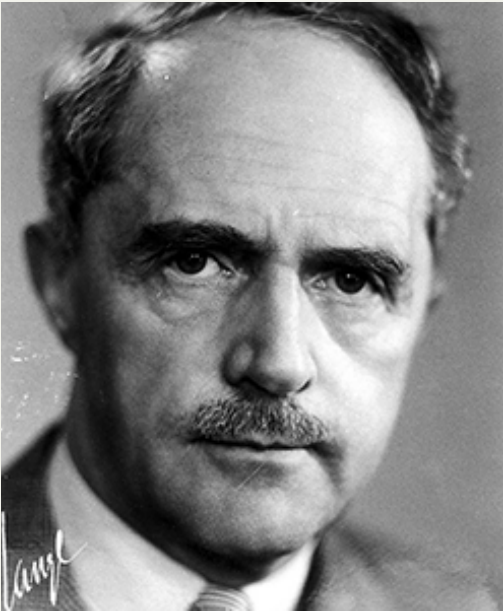
Ivar Tengbom ligger bakom flera av Sveriges mest uppskattade märkesbyggnader. Under sitt långa yrkesverksamma liv blev han, tillsammans med en handfull andra arkitekter, en auktoritet inom arkitektvärlden.

År 1906 startade han det än idag verksamma arkitektkontoret Tengbom arkitekter. Han var framför allt verksam inom Stockholmsregionen men genomförde även flera omtalade projekt ute i landet. Bland annat blev han uppmärksammasad för omgestaltningen av Skara Domkyrka som tydligt bröt mot den tidigare historiserande restaureringstraditionen, representerad av bland andra Helgo Zettervall.

Tengbom var del av en omvälvande tid inom arkitekturen då olika stilar avlöste varandra. Hans tidigare verk andades nationalromantik för att övergå i nordiskt influerad klassicism. Under 1930-talet blev han, som sin kollega Gunnar Asplund, sedermera en del av den mer strama funktionalismens skola.

Kända byggnader i urval:

- Stockholms konserthus
- Högalidskyrkan
- Tändstickspalatset
- Bonnierhuset

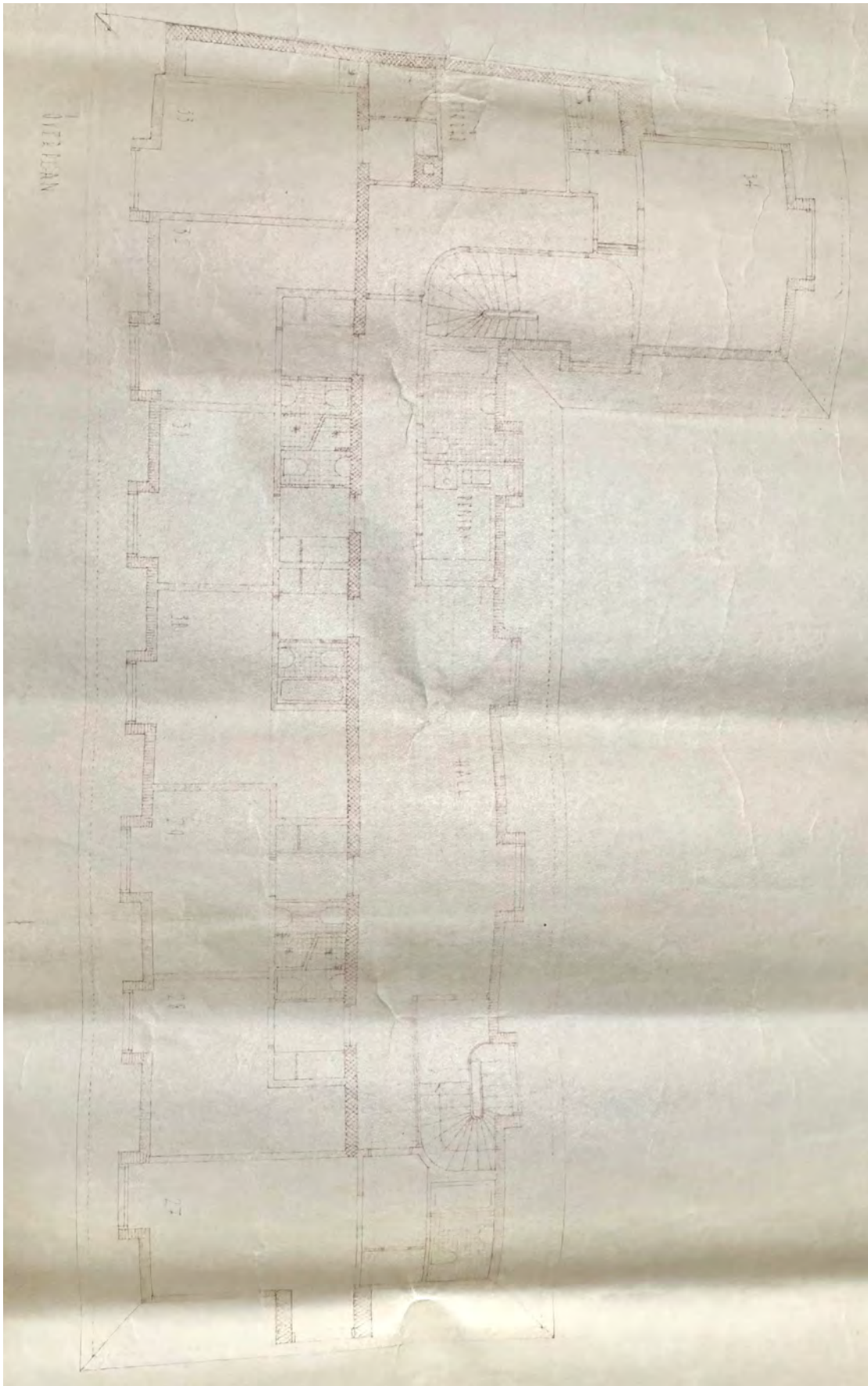
Arkitekten Ivar Tengbom
Källa: Falbygdens museum

Högalidskyrkan, Stockholm
Källa: Digitalt museum

Konserthuset, Stockholm
Källa: Tengbom arkitekter

Uppföranderitning av studenthemmet Västgötagården, övre våningsplan, funnen i nationens arkiv. Tyvärr har bläcket nästan bleknat men med teknikens hjälp går den ännu att tyda. Arkitekt: Ivar Tengbom Källa: Västgöta nations arkiv

Kvarteret Munken

Kvarteret Munken fick sin nuvarande struktur i samband med 1640-talets regleringar. Kvarteret delades in i ett flertal större tomter som genom tiderna fortsatt kom att nyttjas både för dess byggnader och dess trädgårdar/bevarade natur.

Universitetsbebyggelse

År 1738 beslutade Akademikanslern att kvarteret Munken i Uppsala skulle bli platsen för ett kemiskt laboratorium. År 1752 köpte universitetet tomten och på platsen uppfördes Laboratorium Chemicum, universitetets kemiska institution.

Under 1800-talets andra hälft expanderade akademien med bland andra Anatomicums byggnad samt Patologiska och Fysiologiska institutionen. Som en del av verksamheten uppfördes även ett gravkapell 1896. Gravkapellet tillsammans med likboden hörde således ihop med institutionsbyggnaderna och den anatomiundervisning som bedrevs där.

År 1932 kompletterades anläggningen med ytterligare en institutionsbyggnad, Histologen, som placerades utmed ån.

Grillska gården

I kvarterets nordvästra del uppfördes den Grillska gården under 1760-talet. Gården uppfördes som stadsgård, det vill säga ett hem längs med färdvägen mellan bruken och det primära hemmet, för ägarna av järnbruk i norra Uppland. Över tid nyttjades den också som bostad för några av stadens högsta ämbetsmän.

Gårdens huvudbyggnad placerades utefter Trädgårdsgatan. Vinkelrätt mot Trädgårdsgatan uppfördes ett stall och vagnbod. Till stadsgården hörde även fähus, ekonomibyggnader och brygghus. Under 1850 byggdes stallet om till lägenheter till följd av stadens kraftiga befolkningsökning.

Studentbostäder

År 1853 uppfördes den så kallade Olympen, stadens första storstadsmässiga bostadshus i fyra våningsplan. Byggnaden uppfördes utmed Västra Ågatan. Det övre planet nyttjades ursprungligen som studentbostäder vilken kopplade till den angränsande universitetsmiljö.

Katolska kyrkan

I korsningen Västra Ågatan och Slottsgränd uppfördes under 1980-talet Katolska kyrkans byggnader. På platsen stod tidigare studentboendet Imperfektum sedan 1800-talets andra hälft. Byggnaden blev ökad i staden men revs 1965 i samband med citysaneringarna.

Vy över kvarteret Munken från slottet mot öst. I mitten syns institutionsbyggnaden för anatomi med trappgavel på huvudfasad, före flyglarnas tillbyggnad 1881. Den höga byggnaden till vänster är bostadshuset kallat Olympen. Foto: Lindahl Axel. Källa: Alvin

Laboratorium Chemicum, Kemiska institutionen, vid Västra Ågatan i Uppsala. Trädgårdsgatan mellan planken. Byggnaden omges av park. Fredrik Akrel (gravör) Källa: Alvin

Samtalande män, Grillska gården. Bilden är tagen före 1914 på innergården. Huvudbyggnad till höger och stallbyggnad till vänster. Foto: Henri Osti. Källa: Arkivkopia

Imperfektum med studentbostäder i kvarteret Munken, Västra Ågatan 1919. Foto: August Fredrik Schagerström. Källa: Digitalt museum

Anatomiska institutionen och Laboratorium Chemicum utmed Västra Ågatan, 1901-1902. Källa: Digitalt museum

Olympen längs Västra Ågatan, år 1948. Källa: Digitalt museum

Katolska kyrkan, vy från årummet, 2025. Foto: White arkitekter

Stadsbyggnadsanalys; historiska kartor

1671

Urklipp av geometrisk uppmätning av kvarteret Kaniken från 1671. Fastigheten längst ned på kartan blir sedermera Västgöta nations mark. Den löper i sin helhet längs med hela kvarteret vid "Slåts Gränden" och tillhörde professor M. Brünnerj (Brunnerus) En liten avstyckad tomt syns på mitten av hans ägor.

Ca 1700- tal

Stadsplanen visar att kvarteren Kaniken och Munken var bebyggda undertidigt 1700-tal. Öppna stora gårdar med, till synes, plank ut mot Slottsgränd. Aktuell fastighet markerad med prickar. Kvarteret Munken låg då i stadens utkant.

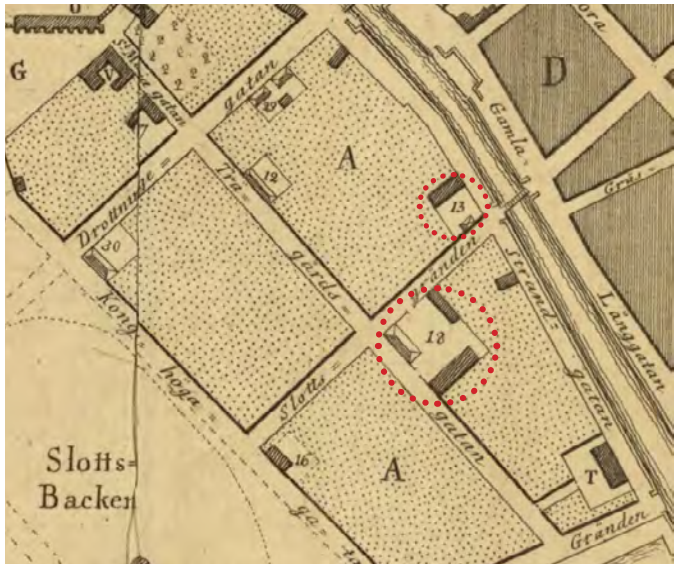
1932

Längs med Slottsgränd har inga större förändringar skett. Västgöta Nations fastighet, Imperfektum och Grillska gården står strukturellt orörda. Endast Fackskolan för huslig ekonomi har genomgått en förändring med sammanbyggda byggnader som löper över hörnet Slottsgränd/Trädgårdsgatan.

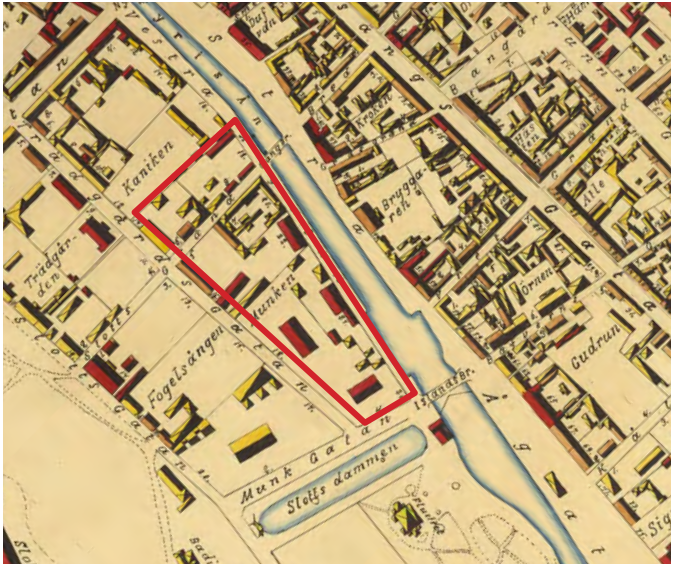
1960-tal

På flygbilden syns den grönska som är insprängd bland bebyggelsen. Planstrukturen är ännu densamma med byggnader som grupperats kring öppna gårdsrum. Västgöta nations nyuppförda studentboende Västgötagården syns längs Slottsgränd och de tidigare enklare byggnaderna som där stod är rivna.

1770

I kvarteret Kaniken syns huvudbyggnaden i sten och den mindre träbyggnaden (Ambrosia) i Kanikens sydöstra hörn (liten röd cirkel). Tre andra fastigheter ligger utspridda mot omgivande gatustruktur. Inom kvarteret Munken syns Grillska gården ut mot Slottsgränd (stor röd cirkel)

1882

Kvarteret Munken i samband med Uppsalas stora expansion. All ny bebyggelse utritad i kartan. Båda kvarteren Kaniken och Munken präglas fortfarande av en luftig och oregelbunden struktur med öppna innergårdar. Västgötaspången över Fyriskan har tillkommit. I kvarteret Kaniken har den ursprungliga fastigheten delats upp i två. Ut mot Slottsgränd har byggnaderna för den senare instiftade Fackskolan för huslig ekonomi uppförts i väst. Resterande del av Västgöta nations fastighet har tillförts enklare komplementsbyggnader ut mot Slottsgränd.

1976

Imperfektum är nu riven och har ersatts med en parkering. Fortsatt fri sikt från årummet över Västgöta nations innergård fram till Trädgårdsgatan vid Newman institutet (före detta Fackskolan för huslig ekonomi). Allt fler av grönyrtorna på innergårdarna har blivit hårdgjorda men många äldre träd är bevarade. Övriga byggnader bevarade.

2025

Ett nytt studentboende har uppförts på Newman institutets fastighet längs med den nordsydliga fastighetsgränsen för Västgöta nation. Den nya byggnaden stänger av den fria sikten mellan årummet och Trädgårdsgatan. Katolska kyrkan har nu uppförts i kvarteret Munkens nordöstra del. Nyttillkomna bggnader följer befintlig bebyggelses skala.

Karaktärisering

Omgivning

Aktuell bebyggelse är belägen strax söder om Uppsala Domkyrka, på den västra sidan av Fyrisån. Området karaktäriseras av sina historiska kvarter med en planstruktur från 1600-talets reglering och byggnader som speglar Uppsalas årsringar främst mellan 1700- och 1800-talet. Dominerande är årummet med sin esplanadliknande utformning. Bebyggelsen ut mot årummet är i mångt och mycket uppförd med en stadsmässig karaktär, placerad i liv med gaturummet. In mot Slottsgränd kan däremot många av de inre gårdsrummen upplevas från gatan och karaktären är grönare och luftigare. Gårdarna är ofta kringbyggda och öppna. Något som ger kvarteren sin specifika karaktär av stadsmässig trädgårdsstad. I kvarteret Munken finns också en byggnadsrepresentant från postmodernismens 80-tal i form av Katolska kyrkan. Bebyggelsen i kvarteren väster om Munken är även den uppförd enligt en uppbruten planstruktur med mycket grönska. I söder angränsar Svandammen och bortom denna Flustret. Öster om Fyrisån tar den något högre stenstaden vid, planerad efter strikt rutnätplan.

Slottsgränd

Influensområdet längs med Slottsgränd ligger inom kvarteren Kaniken och Munken. Byggnaderna är tillkomna vid olika tidsskeden och för olika ändamål. Uttrycket längs med gatan hålls än dock samman av den ålderdomliga karaktären, den relativt låga skalan, den ljusa färgpaletten och planmönstrets uppbrutna struktur. Karaktäristiskt är de kringbyggda öppna innergårdarna och närvaron av grönska som kan upplevas i gatten mellan byggnaderna. Samtliga innergårdar förutom Newman institutets nås än idag från Slottsgränd. Den till skalan och proportioner varierande bebyggelsen inom kvarteren ger området en varierande och bruten siluett. Taklandskapet är brokigt till följd av olika material, byggnadshöjder, taktyper och fall vilket är karaktäristiskt för Slottsgränd.

Kvarteret Munken utmed årummet, sedd från sydost. Närmast syns universitetsbebyggelsen med dess putsade fasader och relativt sammanhållna uttryck. Bortom dessa syns den något högre Olympen. Till höger om denna skimtar Katolska kyrkan.

En viktig siktlinje från Västgötaskången. Från denna vypunkt syns Slottsgränd med slottets karaktäristiska siluett ovan det brokiga taklandskapet. Innergårdarnas äldre träd blir en del av stadsrummet och samspelar med grönstrukturen längs med årummet.

Västgöta nations orangea låga historiska byggnader och dess öppna och lummiga innergård är en karaktäristisk komponent inom Uppsalas viktiga årum.

Det uppbrutna taklandskapet är karaktäristiskt för området. Foto: Google maps

Newman institutet har stängda fasader ut mot Slottsgränd bryter delvis av den annars sammanhållna rytmen av släpp mellan byggnaderna. Foto: Google maps

Släpp och gårdsrut mellan byggnadsvolymer bidrar till en uppbruten och luftig karaktär i stadsrummet med möjlighet till att uppleva de kringbyggda innergårdarna.

De olika årsringarna möts på ett respektfullt sätt då den låga skalan, färgsättningen och den arkitektoniskt höga nivån håller samman kvarteren. Foto: Google maps

Grillska gårdens historiserande plank utgör en bärande detalj i berättelsen om gränden. Där bakom anas innergården.

Kartan visar Västgöta nations och stiftelsens Västgötagårdens sammanhållna innergård markerade med rött. Västgötagårdens avstyckade fastighet markerad med ungefärlig streckad linje.

A. Nationshuset
B. Ambrosia
C. Västgötagården

Fastigheterna Fjärdingen 28:9-10

Västgöta nation ligger placerad i hörnet Västra Ågatan/ Slottsgränd. På den kringbyggda innergården står idag tre byggnader; huvudbyggnaden som utgör nationshuset, Ambrosia och Västgötagården. De två fastigheterna har ingen fysisk uppdelning utan upplevs som en sammanhållen miljö. Gårdens bebyggelse har en låg skala på 2-3 våningar och ett uppbrutet taklandskap med både valmade takfall och sadeltak, takkupor och en kupol. Färgskalan är orange/gul och tegelröd.

Gårdsrummet

Innergården består idag av två funktionella delar, trädgården och parkeringen. Dessa skiljs åt av en gång av kvadratisk marksten som leder till nationens huvudentré.

Trädgården mellan nationshuset och Ambrosia avskiljs från Västra ågatan med ett gjutjärnsstaket. Staketet har bytts ut under senare tid. I trädgården finns en uteservering med utfällbart väderskydd som är placerat under äldre bevarade träd. Här finns även blomsterplanteringar och en urna. Gångarna är grusade. Upplevelsen är intim och lummig men med en tydlig koppling till årummet och staden via utblicken över vattnet. Denna dualitet är karaktäristiskt för Västgöta nations gårdsrum.

En parkering för extern uthyrning upptar den västra delen av, indragen mellan Västgötagården och grannfastigheten Fjärdingen 28:4. I väster har nyligen en vit putsad brandgavel uppförts mot parkeringen. Denna har stängt av den tidigare siktlinjen mellan årummet och Trädgårdsgatan. Detta har fått till följd att parkeringen idag upplevs som ett avstängt hörn. Här finns ett äldre träd bevarat som bidrar till gårdens karaktär.

Lång utblick mot årummet skapar en tydlig koppling till stadsrummet. Samtidigt ligger innergården skyddad i sin grönska och indragna läge.

Vy mot innergårdens parkeringsyta. Närmast i bild finns ett äldre bevarat träd. Markbeläggningen består av grus.

Nationshuset

Byggnaden är placerad utmed fastighetens norra gräns. Fönster och entréer riktar sig mot gården. Den består av tre tydligt avläsbara delar vilka har gemensam färgsättning med orangea fasader, gröna fönsterbågar samt gula omfattningar och utsmyckningar.

Den ursprungliga huvudbyggnaden har en våning, inredd vind och källare. Fönstren är småspröjsade T-postfönster med blyinfattade glas. Det finns ett igensatt dörrhåll på entréplan. Byggnaden har fem vindskupor på det brutna taket, varav tre har välvda krön och två har ett mer samtida uttryck och underordnade de äldre i utformning och kulör. Taket är försett med enkupigt lertegel och plåtskodda takutsprång. Fasaden är spritputsad. Fönstren markeras med ljusst gula omfattningar av släpputs.

Tornbyggnaden är förlagd väster om den ursprungliga byggnadskroppen. Dess svarta plåtinklädda kupol höjer sig över samtliga byggnader på fastigheten och skapar ett lokalt landmärke som berättar om nationens ambitioner att stadfästa sin plats inom nationslivet. På tornbyggnadens östra hörn sitter en utkastare utformad som ett drakhuvud. Pardörrarna i nuvarande huvudentré är dithyttade från det tidigare vindfånget. Framför tornbyggnaden finns en tillgänglighetsramp av standardtyp.

Västra tillbyggnaden är sammanbyggd med tornet och består av flera avläsbara årsringar; den ena delen är likt huvudbyggnaden uppförd med brutet tak och den andra är byggd i ett våningsplan och med ett samtida formspråk. Ovanpå den sistnämnda finns en takterrass som antingen nås från nationenshuset eller från en trapp på utbyggnadens västra sidan. Mot parkeringen finns en lastkaj av gjuten betong.

Vindfångets gamla dörrar finns bevarade i nytt läge som byggnadens huvudentré.

De småspröjsade fönstren med blyinfattade glas ger byggnaden ett uttryck av 1600-tal.

På tornbyggnadens östra hörn sitter en utkastare utformad som ett drakhuvud.

Under den stora omdaning 1901 uppfördes den tornbyggnad som idag är tätt förknippad med Västgöta nationshus.

Den ursprungliga byggnadskroppen ligger placerad ut mot trädgården med sina karaktäristiska vindskupor.

På den senare tillkomna utbyggnaden finns en stor altan med gjutjärnsräcke.

Ambrosia

Ambrosia ligger med den östra gaveln ut mot Fyrisån och med den södra långsidan längs med Slottsgränd. Byggnaden är låg med ett entréplan och inredd vind. Den har mittpost fönster med spröjsade bågar om tre rutor vardera. Mot Slottsgränd sitter två takfönster och in mot gården takkupor, insatta under senare tid. Taket är brutet och försett med enkupigt lertegel och plåtskodda takutsprång. På taket sitter två skorstenar.

Fasaden är spritputsade och avfärgad i en orange kulör. Fönstren markeras med ljus gula omfattningar av slätputs och har grönmålade bågar. Entrén nås från trädgården.

Byggnaden samspelar på ett mycket tydligt sätt med huvudbyggnaden via färgsättning, det brutna taket och i höjd, men underordnar sig genom att ha ett enklare arkitektoniskt uttryck. Ambrosia ramar in trädgården och bidrar till att skapa innergårdens intima miljö.

Ambrosias gavel mot årummet. Plåtskodda takutsprång.

Ambrosia hjälper till att rama in nationens lummiga trädgårdsmiljö.

Ambrosia samspelar med nationshuset, men underordnar sig genom ett enklare arkitektoniskt uttryck än huvudbyggnaden.

Västgötagården

Västgötagården som har en L-formad plan är placerad längs med Slottsgränd. Byggnaden omsluter gården i väster, jämte den nyligen uppförda brandväggen. Byggnaden är till mångt och mycket bevarad i ursprungligt skick. Den har två våningsplan ovan mark, inredd källare och vind. Vindsplanets studentrum har tillgång till en kungsbalkong som löper mellan trapphusets utkragning i öster och det västra hörnet mot gården. Balkongen har ett svart järnräcke i klassiskt 1950-tals utformning. Räcket har under senare tid höjts för att uppfylla dagens krav.

Huvudtrapphuset är förlagt i en utkragad byggnadsdel om tre våningsplan som utgör en pandang till nationshusets torn. Här finns tre olika fönstertyper varav det översta accentuerar tornets uttryck och vertikalitet.

Byggnaden har spröjsade mittpostfönster och bågar med två rutor vardera, sannolikt ursprungliga. Taket är ett karaktäristiskt brant sadeltak med korta markerade takutsprång och enkelt profilerad gesims av betong. Takutsprånget är plåtskott. De två entréerna nås från trädgården, varav huvudentrén är markerad med ett ornament ovan dörrpartiet föreställande ett enkelt V och en krona.

Ivar Tengbom ritade en snarlik byggnad till Västgöta nation i Lund. Byggnaden uppfördes med ospröjsade fönster och dörrar, släta betongomfattningar och utan kungsbalkong och utanpåliggande trapphus. Bild: Google maps

Västgötagården, vy från innergården. Trapphuset är förlagt i en utkragad byggnadsdel som samspelar med nationshusets torn.

Idag möter byggnaden en parkering i söder där det tidigare låg en trädgård med bland annat en damm, därav Västgötagårdens gavelfönster. Under senare tid har en brandvägg stängt av de tidigare utblickarna mot Trädgårdsgatan.

Mötet mellan nationshuset och Ambrosia utgör en tydlig redogörelse av olika årsringar samtidigt som byggnaderna samspelar till skala och kulör.

Karaktäristiska företeelser Fjärdingen 28:9

*Historiserande småspröjsade T-post
fönster med blyinfattade glas med
bågar och karm av trä.*

*Entréparti med dörromfattningar av
profilerad natursten och utsmyckade
dörrblad.*

*Fasader med puts innehållande
grov ballast avfärgad i orange kulör.
Slätputsade omfattningar i gult.*

*Mörkt grönmålade dörrar och
fönster.*

*Markbeläggning av grus eller
kvadratisk gatusten som möter trappor
av natursten.*

*Kopplingen till årummet längs
med Fyrisån.*

*Historiserande vindskupor och gavel-
röste med ornamentet V och en krona.*

*Den lummiga inngården med
bevarade äldre träd med utblickar/
inblickar till och från årummet.*

*Tornet med sin spira som höjer sig
över den övriga bebyggelsen.*

Karaktäristiska företeelser Fjärdingen 28:10

*Byggnadens uppbrutna fasad in mot
gården*

*Det röda smala teglet med femskiftigt
munkförband*

*Samspelet mellan den rustiserade
betongsockeln, teglet och de
profilerade fönsteromfattningarna.*

*Att fasaden ut mot dagens
parkering har fönster (det vill säga
inte är en brandgavel)*

*Träfönster med mittpost och två luf-
tar per båge. Omfattningen av fasad
betong.*

*Entréparti med trädörr, omfattning av
profilerad natursten som möter trappen
av natursten. Ovan porten ornament
med enkelt V och krona.*

*Kungsbalkongen med sitt klassiska
1950-talsräcke i svart stål.*

*De karaktäristiska spetsiga takfallen
med korta markerade takutsprång och
enkelt profilerad gesims.*

*Trapphusets byggnadskropp som
anspelar på nationshuset torn.*

Kulturhistorisk värdering

Uppsalas första nation

Västgöta nations fastigheter, med byggnader och innerträdgård, symboliserar starten för Uppsalas nationsliv. Huvudbyggnaden besitter många avläsbara årsringar och bär berättelsen om Västgöta nation som Uppsalas första nation. Nationsbyggnadens berättelse kompletteras av Ambrosia (med bland annat matutskänningsfunktion) och inte minst Västgötagården (med studentbostadsfunktion). Tillsammans beskriver de nationens viktiga roll över tid som samlande, omhändertagande och ansvarstagande av sina medlemmar. Nationens byggnader och trädgård har ett samhällshistorisk och ett lokalhistoriskt värde.

1600-talets bevarade stadsplan

Kvarteren Kaniken och Munken kvadratiska form utgör en bevarad del av Drottning Kristinas 1600-tals stadsplan för Uppsala. Kvarteren tillskrivs därför ett samhällshistoriskt och lokalhistoriskt värde.

Historisk bebyggelsestruktur

Inom regleringens kvadratiska kvarter i Kaniken och Munken finns ännu en oregelbunden bebyggelsestruktur med stora öppna och lummiga gårdar. De många olika byggnaderna skapar ett brokigt och uppbrutet taklandskap som underordnar sig både Domkyrkan och Slottet på ett tydligt sätt. Bebyggelsestrukturen har ett samhällshistoriskt och lokalhistoriskt värde då den vittnar om hur Uppsala växte fram som stad huvudsakligen under 1600-1800-talet.

En del av stadsbilden

Nationens placering och uttryck intill årummet gör den till en betydelsefull komponent i stadsbilden som berättar om stadens historiska dignitet.

Slottsgränds lummiga innergårdar

Längs med Slottsgränd berättar Västgöta nations stora kringbyggda innergård/trädgård tillsammans med Grilliska gården om hur stadsbebyggelsen i Uppsalas utkant historiskt byggdes upp. De berättar om den yttre gränsen mellan landsbyggd och stad där stadsgårdar under 1600-1800-talet etablerades, med möjlighet till både odling och djurhållning. Trädgårdarnas grönska som idag spiller över till stadsrummet, och möjligheten till in och utblickar till och från de öppna gårdsrummen har därför ett högt kulturhistoriskt värde.

Nationshusets många årsringar

Byggnadens sannolikt medeltida grund och huvudstomme från 1600-talet berättar om platsens långa hävd för bebyggelse längs med Fyrisån. Nationshusets många exteriöra välgestaltade årsringar, i huvudsak från 1800-talet och 1900-talets början berättar om Västgöta nations intagande av huset. Arkitekturhistoriskt har stilrenoveringen från 1901 ett kulturhistoriskt värde med byggnadsdetaljer så som blyinfattade fönster med slätputsade omfattningar, ornament, välvda vindskupor och gavelrösten samt huvudentréns dörrblad av trä med omfattande utsmyckningar. Även senare tillägg som huvudentréns trappa av natursten och pardörrarnas omfattning av profilerad natursten. Byggnaden volym, skala och placering inom fastigheten har ett kulturhistoriskt värde. Dess brutna tak är en del av det karaktäristiska uppbrutna taklandskapet inom denna del av riksintresset.

Ambrosia som komplementbyggnad

Byggnaden har ett kulturhistoriskt värde som komplementsbyggnad till nationshuset. Exteriört finns arkitekturhistoriska värden så som byggnadens skala, volym och placering. Dess brutna tak är en del av det karaktäristiska uppbrutna taklandskapet inom denna del av riksintresset. De karaktäristiska spröjsade träfönstren och träporten har ett kulturhistoriskt värde.

Västgötagården och Ivar Tengbom

Byggnaden ritades av en av Sveriges mest erkända arkitekter Ivar Tengbom. Västgötagården är idag till stora delar bevarad i sitt ursprungliga skick och besitter därför ett arkitekturhistoriskt värde. Byggnadsdetaljer så som det karaktäristiska teglet, träfönster med falsade betongomfattningar, det spetsiga sadeltaket med markerade takutsprång, kungsbalkongen, hela det utvändiga trapphuset inklusive dess fönstersättning samt entréportar av trä med naturstensomfattning och ornament ovan har ett arkitekturhistoriskt värde. Byggnaden förkroppsligar hur nationernas uppgift inom nationslivet med tiden har vuxit till att även ombesörja boende för sina medlemmar. Västgötagården uppfördes i detta syfte och har endast brukats som studentboende, därför besitter den även ett kontinuitetsvärde.

Råd och riktlinjer

Bevara

- Nationens byggnader; Nationshuset, Ambrosia och Västgötagården
- Trädgårdens intima karaktär med uppvuxna äldre träd.
- Gårdens disposition med öppen innergård kringbyggd av byggnader för olika funktioner.
- Siktlinjer som knyter samman gårds- och årummet.
- Byggnadernas olika funktioner; nationshus och studentboenden.
- Taklandskapets uppbrutna karaktär där nationshusets tornbyggnad dominerar och befäster byggnadernas hierarkiska ordning.
- Den låga skalan.
- Redovisade karaktäristiska företeelser för samtliga byggnader (se sida 28-29)

Utveckla och förstärka

- Berättelsen om den lummiga och intima innergården. Om möjligt genom att utöka gårdens grönstruktur.
- Med fördel kan Ivar Tengboms bidrag lyftas fram med en informationsskylt i anslutning till Västgötagården.

Vid tillägg och förändringar

- Eventuell ny byggnad på fastigheterna ska inordna sig med befintliga byggnader avseende volym, höjd och uttryck. Det är särskilt viktigt att nationshuset bibehåller sin dominans på gården.
- Taklandskapet ska bygga vidare på kvarterets uppbrutna brokighet. Lämpligen förses nya volymer med takfall. Platt tak kan användas i anslutning till befintligt platt tak.
- Byggnader på gården har tegeltak vilket även är ett lämpligt material att använda framgent.
- De nya volymerna bör få ett samtida uttryck för bibehållen och tydlig läsbarhet av kvarterets årsringar, till exempel genom fönstersättning och detaljering.
- Gestaltning och materialval ska vara i paritet med befintliga byggnaders för att värna kvarterets kvalitéer.
- Fasaderna ska gestaltas och färgsättas på sådant vis att Västgötagårdens solitära uttryck kvarstår.
- Material och kulör bör regleras i detaljplanen, lämpligen anges en material så som puts, tegel och trä. Kulörval ska förhålla sig till kvarterets befintliga färgskala och tas fram i samarbete med auktoriserad antikvarie.
- Fasadelement, plåt och sten är olämpliga som fasadmaterial.
- Vid eventuell motbyggnad till befintliga byggnader ska anslutningarna studeras noggrant för minsta möjliga påverkan samt tydlig läsbarhet.
- Siktlinjen från årummet ska beaktas vid gestaltning av eventuella nya volymer. Nya volymers påverkan på siktlinjen behöver studeras, framför allt vid avlovat tillstånd.
- Att bygga emot Västgötagården är utmanande ur antikvarisk synvinkel eftersom det påverkar byggnadens kulturhistoriska värde. Om detta görs bör certifierad antikvarie medverka under gestaltningsprocessen för att säkerställa att mötet mellan byggnaderna sker med omsorg.
- Undvik att tillföra hårdgjorda ytor på innergården av exempelvis asfalt. Vid behov är grus eller sten att föredra.

Den låga skalan inom fastigheterna.

Källor

Arkiv

Västgöta nations arkiv
Digitalt museum
Lantmäteriet
Stadsbyggnadskontoret Uppsala

Tryckta källor

Bergman Mats, Montelius Jan-Olof, *Nationshusen i Uppsala*, 1977
Styrelsen för Västgöta nation, *Vestergothica; skriftserie utgiven av Västgöta nation i Uppsala*, 1950
Kerstin Lundberg, *Uppsalas byggnader*, Uppsala kommuns kulturnämnd/Upplandsmuseet, 1992
Caldenby, Claes (red), *Att bygga ett land*, 1998

Otryckta källor

Länsstyrelsen Uppsala, Uppsala stad C 40 A Riksintresse för kulturmiljövården, Fördjupat kunskapsunderlag, 2014

Digitala källor

Alvin.se